РЕЗЮМЕТА НА ТРУДОВЕТЕ СЛЕД ЗАЩИТА НА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЯ

на гл. ас. д-р Жанета Николаева Цонева

за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент”,
област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки,
професионално направление 3.4. Социални дейности,
специалност „Консултиране и компетентност за социална работа“,
обявен в Държавен вестник, бр. 53 от 09.06.2026 г.

Обобщените резюмета на трудовете, представени в настоящия документ, са систематизирани в следните тематични направления:

1. Консултиране и развитие на професионалните компетентности в социалната работа.

   1.1. Консултиране, образователни технологии и иновации в подготовката на специалистите по социална работа.
   1.2. Развитие на професионални и социални компетентности в социалната работа.

2. Компетентностно ориентирани модели и социални интервенции в работата с уязвими групи.

   2.1. Компетентностно ориентирани модели на социална работа с деца, семейства и уязвими общности.
   2.2. Иновативни социални интервенции, професионално благополучие и развитие на социалната работа.

1. КОНСУЛТИРАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ В СОЦИАЛНАТА РАБОТА

Включените в това направление научни трудове, са насочени към изследване на консултирането и компетентностния подход като концептуална основа за подготовката и професионалното развитие на специалистите по социална работа. Фокусът е поставен върху усъвършенстване на университетското образование чрез прилагане на съвременни образователни технологии, иновативни подходи и компетентностно ориентирани модели на обучение.

1.1. Консултиране, образователни технологии и иновации в подготовката на специалистите по социална работа.

Публикациите в тематичното направление разглеждат развитието на консултативните компетентности и модернизирането на подготовката на бъдещите специалисти по социална

работа чрез внедряване на съвременни образователни технологии, иновации и учебно-методически ресурси за повишаване качеството на обучението. Към това тематично направление се отнасят публикации [М1], [2], [9], [13], [17], [19], [У1] (Приложение 5).

Проблематиката на консултирането като съществен компонент на професионалната подготовка и практическа дейност на специалистите в областта на социалната работа заема водещо място в съвременните измерения на теорията и практиката на социалната работа. Приемайки, че съвременното консултиране надминава общоприетото разбиране за професионално взаимодействие и се утвърждава като динамичен процес на подкрепа, развитие и овластяване на личността, в монографичния труд [М1] е направен задълбочен теоретичен анализ на неговата същност, развитие и приложение. Подробно са разгледани основните теоретични подходи, принципи, модели, етапи и контексти на консултативния процес, като е предложен комплексен модел за осмисляне на консултирането като понятие, процес и социално явление. Значимо място е отделено на приложението му в различните професионални сфери на помагащите професии, като се обосновава значението му за развитието на компетентностите на бъдещите специалисти по социална работа.

Изследването на възможностите за интегриране на съвременни образователни технологии и иновативни подходи в университетското обучение, се основава на разбирането, че качествената подготовка на бъдещите социални работници предполага непрекъснато актуализиране и надграждане на образователната среда. В този контекст е изведена значимостта на изкуствения интелект като ново поколение образователна технология, допринасяща за повишаване на мотивацията, ефективността и качеството на обучението на студентите, както и за по-добрата подготовка на бъдещите специалисти по социална работа [2]. Представени са резултати от пилотно експериментално изследване, които потвърждават положителното влияние на изкуствения интелект върху учебния процес и необходимостта от адаптиране на висшето образование към новите технологични възможности.

В допълнение към посочените изследвания е разгледана същността и ролята на изкуствения интелект в практиката на социалната работа с деца, като се поставя фокус върху потенциала на интелигентните технологии за повишаване качеството на социалните услуги, индивидуализирането на подкрепата и подобряване на благосъстоянието на децата [9]. По такъв начин се проследява връзката между технологичните иновации в образованието и тяхното приложение в професионалната практика.

Друг аспект на изследванията е свързан със систематизирането на съвременните теоретични основи и практически модели на училищната социална работа. В [13] подробно са представени водещи теории, модели и професионални стандарти, които очертават тенденции в развитието на училищната социална работа и могат да послужат като методологична основа при подготовката на бъдещите специалисти по социална работа.

Имайки предвид, че интензивното развитие на социалната практика изисква непрекъснато усъвършенстване на знанията и уменията на специалистите, специално внимание е отделено на необходимостта от поддържащи обучения и използването на иновативни технологии при работа с различни целеви групи. В [17] е анализирано разнообразието от технологични решения и иновативни методи при работа със зрително затруднени лица, като се аргументира необходимостта от системни обучения на специалистите за ефективното им приложение в социалната практика. Аналогично, в [19] е представен преглед на съвременните иновативни технологии и подходи в социалната работа със зависими лица, като се извежда необходимостта от интегриране на доказано ефективни

практики и решения в процеса на професионалната подготовка и последващото обучение на специалистите.

В логична връзка с разгледаните публикации е разработено и учебно пособие [У2], което осигурява учебно-методическа подкрепа за компетентностно ориентирана подготовка на бъдещите специалисти по социална работа. Посредством интегриране на теоретични знания, практически задачи и насоки пособието подпомага формирането на професионални компетентности и създава условия за по-ефективно усвояване и прилагане на знанията в реалната социална практика.

1.2. Развитие на професионални и социални компетентности в социалната работа.

Публикациите в тематичното направление са посветени на изследването на професионалните, социалните, емоционалните и междукултурните компетентности като ключови предпоставки за ефективна професионална реализация на социалните работници. Към това тематично направление се отнасят публикации [1], [3], [10], [14], [У1], [У3] (Приложение 5).

Въпросът за професионалните компетентности на социалните работници заема ключово място в подготовката на бъдещите специалисти, доколкото ефективното изпълнение на професионалните функции предполага съчетаване на знания, умения, нагласи, ценности и поведенчески характеристики. В този контекст в [1] е изследвана връзката между социално-емоционалните и професионалните компетентности на бъдещите специалисти по социална работа в съответствие с изискванията за професионална дейност. Чрез проведено пилотно емпирично изследване е установена положителна връзка между изследваните конструкти, което очертава значението на социално-емоционалното развитие като допълващ компонент на професионалната подготовка.

В развитие на тази тематика в [3] са обосновани ролята и значението на социалните, емоционалните и междукултурните компетенции в социалната работа. Акцентът е поставен върху формирането на междукултурна чувствителност и осмислянето на професионалните ценности от бъдещите социални работници. В допълнение, в [10] е аргументирана необходимостта от целенасочено развитие на междукултурни компетентности в образователната среда чрез използване на комплекс от ресурси, подпомагащи междукултурното разбиране, приемането и чувствителност. По този начин се очертава необходимостта професионалната подготовка да надхвърля усвояването на специализирани знания и практически умения и да включва развитие на способности за ефективно взаимодействие в условията на мултикултурно разнообразие.

Друг съществен аспект на професионалното развитие е свързан с емоционалната устойчивост на социалните работници. В [14] е обоснова нейната роля като ключов елемент на професионалната компетентност, свързан със способността за ефективно справяне със стресови ситуации и професионалното прегаряне. Разгледани са компетентностите, условията и механизмите, които подпомагат изграждането на емоционална устойчивост в процеса на обучение и професионална подготовка. В този смисъл емоционалната устойчивост се очертава не само като предпоставка за професионално благополучие, но и като значим ресурс за устойчиво и ефективно изпълнение на професионалните функции.

В логично продължение на изследванията върху развитието на професионалните и социалните компетентности са разработени [У1] и [У3]. [У1] систематизира теоретични концепции и модели на социалните компетентности и разглежда себепознанието, себемотивацията и себеуправлението като значими компоненти на тяхното развитие. [У3] допълва теоретичната рамка с практически насочени ресурси, подпомагащи приложението на придобитите знания. По този начин съчетаването на теоретични постановки с практически задачи и насоки за самостоятелна работа, създават условия за компетентностно ориентирана подготовка и интегриране на усвоеното в професионалната практика.

2. КОМПЕТЕНТНОСТНО ОРИЕНТИРАНИ МОДЕЛИ И СОЦИАЛНИ ИНТЕРВЕНЦИИ В РАБОТАТА С УЯЗВИМИ ГРУПИ.

Изследванията в това тематично направление са насочени към разработването на компетентностно ориентирани модели, съвременни подходи и социални интервенции при работа с различни уязвими групи. Акцентът е поставен върху интегрирането на научнообосновани модели и добри практики за повишаване ефективността на социалната работа и качеството на социалните услуги.

2.1. Компетентностно ориентирани модели на социална работа с деца, семейства и уязвими общности.

Публикациите в тематичното направление обхващат широк кръг от проблеми, свързани със социалната работа с деца, семейства и уязвими общности, като представят компетентностно ориентирани модели, концептуални рамки и добри практики за превенция, оценка, подкрепа и социално включване. Към това тематично направление се отнасят публикации [4], [5], [6], [7], [8], [11], [12], [16], [18] (Приложение 5).

Приемайки социалните иновации като инструмент за отговор на променящите се потребности в [4] са разгледани ключови концепции и актуални тенденции в тяхното приложение в социалната работа с деца и семейства. Очертана е многоизмерната същност на социалните иновации и възможностите им да допринесат за промяна в начина, по който се планират, организират и предоставят услугите. Акцентът е поставен върху необходимостта от иновации на различни равнища – системно, организационно и в прякото взаимодействие между клиента и специалиста, което очертава социалните иновации като стратегически ресурс за развитие на практиката.

В контекста на необходимостта от усъвършенстване на моделите на подкрепа и защита на децата в [7] е направен сравнителен анализ на различни модели на социална работа с деца в риск в България и избрани страни от Европейския съюз. Откроени са основни характеристики, сходства и различия между разглежданите модели, както и добри практики в областта на превенцията, семейно-ориентираната подкрепа и интегрираното предоставяне на социални услуги. В развитие на тази практика [11] представя съвременни подходи в социалната работа с деца със специални образователни потребности в контекста на приобщаващото образование и социално включване. Разгледани са професионалните стандарти и интердисциплинарните модели на подкрепа, като са откроени добри практики, включващи мобилна социална работа, сензорна терапия и подпомогната комуникация,

насочени към социалната интеграция и успешното социално-образователно развитие на децата със СОП.

Друг аспект на социалната работа с деца в уязвимо положение е разгледан в [12], където е изследвана връзката между тревожността и локус на контрол при децата, настанени в Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи. На тази основа е аргументирана значимостта от ранното идентифициране на рисковите фактори и прилагане на комплексни превантивни и подкрепящи интервенции за насърчаване на психосоциалното развитие и успешна социална адаптация. В допълнение, в [18] е проучен актуален проблем, свързан с новите форми на агресия сред децата и младежите, т.нар. „локали“. Очертана е необходимостта от комплексни социални, образователни и превантивни мерки, както и от повишаване на обществената чувствителност и ангажираност към явлението.

Важна група изследвания е насочена към социалната работа със семейства и разработването на подходи, съобразно тяхната специфика и потребности. В [6] е дефинирана концепцията за „родителското отчуждение“ като комплексен социално-психологически и правен феномен с неблагоприятни последици за децата и семейството. Обоснована е роля на консултирането и специализираните интервенции както в пряката работа при случаи на родителско отчуждение, така и по отношение на превенцията.

Разглеждането на семейството като система е развито в [16], където е анализирано взаимодействието между семейната функционалност, рисковите и протективни фактори и развитие на детето в различни измерения. Систематизирани са модели на семейната функционалност и е поставен акцент върху силните страни на семейството и защитните фактори като основа за насочване на стратегиите за превенция и интервенция. В логично продължение на тази проблематика в [5] е разработена компетентностна рамка на резилианс подхода в социалната работа със семейства. На основата на проучени литературни източници по проблема и резултатите от реализирано емпирично изследване, са систематизирани основни ключови компетентности на индивидуално, семейно и общностно ниво за укрепване на семейното функциониране, повишаване на устойчивостта и ефективно справяне с неблагоприятни житейски събития.

Специфичен контекст на социалната подкрепа за семейства е разгледан в [8] чрез пилотно изследване сред хора с репродуктивни проблеми в България. Очертани са социалните, психологическите и икономическите измерения на преживяваните затруднения и е аргументирана необходимостта от интегриран подход, включващ консултиране и професионално ориентирана подкрепа за хората и семействата в този продължителен и труден процес.

2.2. Иновативни социални интервенции, професионално благополучие и развитие на социалната работа.

Публикациите в тематичното направление са ориентирани към изследване на иновативни подходи за развитие на социалната работа в условията на съвременни обществени предизвикателства. Разглеждат се възможностите за внедряване на нови технологии и модели за подкрепа, както и факторите, които са определящи за

професионалното благополучие и устойчивостта на специалистите. Към това тематично направление се отнасят публикации [15], [19], [20] (Приложение 5).

В контекста на необходимостта от адаптиране на социалните услуги към възникващи кризисни ситуации в [15] са обосновани насоки за развитие на социалните услуги от резидентен тип чрез идентифициране на рисковите фактори за възрастното население на България и формулиране на мерки за ограничаване на заболеваемостта и подобряване качеството на предоставяната грижа. Особено внимание е отделено на необходимостта от съчетаване на мерки за ограничаване на здравния риск с действия за намаляване на социалната изолация и поддържане на комуникация на потребителите с техните близки. По този начин се очертава значението на гъвкавите и адаптивни модели на социална подкрепа при функционирането на услугите в условия на криза.

Друг подход за развитие на социалната работа е представен в [19], където са систематизирани и анализирани съвременни иновативни технологии и подходи за подкрепа при работа със зависими лица. Разгледани са възможностите за приложение на телездравни и телетерапевтични подходи, травма-информирани и полово ориентирани подходи, както и инструменти, базирани на изкуствен интелект. Анализът показва потенциалът на тези технологии и подходи за повишаване качеството на подкрепата и резултатите от интервенциите, като едновременно с това е обоснована необходимостта от развитие на интегрирани социални услуги и центрове за възстановяване. Така иновациите се разглеждат не само като технологично обновяване, а като възможност за разширяване и усъвършенстване на моделите за подкрепа в социалната работа.

Наред с развитието на услугите и интервенционните подходи, съществено значение за качеството и устойчивостта на социалната работа има професионалното благополучие на специалистите. В [20] е изследван и анализиран синдромът на професионалното прегряване сред специалисти от помагащите професии чрез емпирично проучване в област Габрово. Разкрити са социално-икономическите последици от професионалното прегаряне и взаимовръзките между факторите и последиците му в различни области на живота – социална среда, финансово положение, здраве, психологически статус, семейни и социални отношения. В този контекст професионалното благополучие се очертава като съществено условие не само за лично функциониране, но и за устойчиво предоставяне на качествена социална подкрепа.

дата: 28.08.2026 г.

подпис:

/гл. ас. д-р Жанета Николаева Цонева/